

ZYGMUNT KŁODNICKI
Prezes
Polskiego Towarzystwa
Ludoznawczego

STO LAT POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

„Uratować i zachować przy życiu to, co obok i pomimo postępu oświaty i cywilizacji istnieć może i powinno. Uratować dla nauki i od zapomnienia to, co zaginać musi i niedługo zaginie”.

Antoni Kalina

Nie sposób na kilku stronach przedstawić dzieje stuletniego Towarzystwa z uwzględnieniem szerszego tła, niezbędnego przecież dla odpowiedniej oceny roli jaką ono odegrało w nauce i kulturze polskiej. Odkładając ten ambitny zamiar na później spróbuję tylko naszkicować dzieje Towarzystwa do tomu „Ludu” poświęconego setnej rocznicy. Czytelnicy zainteresowani różnymi aspektami działalności Towarzystwa mają do dyspozycji kilkanaście artykułów i setki sprawozdań, wykazów etc. opublikowanych głównie w „Ludzie”¹. Ważniejsze publikacje zestawiono w załączonej bibliografii.

Różnego rodzaju zainteresowania tradycyjną kulturą, głównie wiejską, na ziemiach polskich nasiliły się szczególnie w drugiej połowie XIX wieku. Dość wspomnieć Łukasza Gołębiowskiego, Wacława Zaleskiego, Kazimierza W. Wójcickiego, Żegotę Paulego, a zwłaszcza Oskara Kolberga. W 1873 roku powstała w Krakowie Akademia Umiejętności, a w jej ramach Komisja Antropologiczna². Powstały i przez dziesięciolecia wychodziły znakomite czasopisma „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej” (od 1877 roku) i „Wisła” (od 1887 roku). Wciąż jednak brakowało stowarzyszenia, które skupiałoby ludzi zainteresowanych szeroko rozumianą problematyką ludoznawczą.

---

¹ Świątym przewodnikiem po zawartości pierwszych 69 tomów tego czasopisma jest *Bibliografia zawartości „Ludu” za lata 1895-1985*, opracowana przez G. E. Karpińską i M. Niewiadomską (1988).

² Po jej ukonstytuowaniu się w następnym roku kierownictwo Sekcji Etnologicznej powierzono O. Kolbergowi.

Założenie Towarzystwa Ludoznawczego i jego pierwszy okres

Inicjatorem powołania Towarzystwa Ludoznawczego był inspektor szkolny Seweryn Udziela (w 1891 roku). Udało się to dopiero po paru próbach grupie osób, której przewodniczył Antoni Kalina – sławista, profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza. Do grona tego należeli Jan Karłowicz – redaktor „Wisły”, językoznawca i etnograf warszawski, Jan Baudouin de Courtenay – językoznawca, podówczas profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektorzy szkół ludowych – dr Henryk Biegeleisen i Mikołaj Rybowski oraz dr Iwan Franko – redaktor „Żitje i Słowo” i urzędnik Stefan Ramułt. W dniu 9 lutego 1895 roku w sali ratuszowej we Lwowie, w obecności 64 członków, odbyło się pierwsze Walne Zgromadzenie Towarzystwa.

„Celem Towarzystwa – pisał w 1895 roku jego pierwszy prezes Antoni Kalina – jest umiejętne badanie ludu polskiego, ruskiego i sąsiednich, oraz rozpowszechnianie zebranych o nim wiadomości za pośrednictwem własnego organu, wydawnictw obrazowych, przedstawiających lub opisujących lud – wreszcie założenie biblioteki i muzeum, w których mieścić się będzie wszystko co się odnosi do życia ludu, lub służy do poznania jego właściwości”.

„Towarzystwo ludoznawcze z pomocą swoich członków – snuł dalej plany Antoni Kalina – będzie zbierało w sposób systematyczny i umiejętny materiały, mające jakikolwiek związek z ludoznawstwem, przy czym zwracać będzie szczególniejszą uwagę na te cechy charakterystyczne życia ludowego, które w dotychczasowych pracach ludoznawczych wcale nie, albo tylko pobieżnie były uwzględniane (jak np. wierzenia, lecznictwo ludowe, melodie pieśni ludowych, budowa i urządzenia domu, jego ornamentacja, ubiór i strój itp.). Chcąc ułatwić zbieranie materiałów do ludoznawstwa odnoszących się, w sposób systematyczny i umiejętny, wyda Towarzystwo kwestionariusz dokładny, który roześle pomiędzy swych Członków”.

W słowie wstępnym do pierwszego zeszytu „Ludu” (kwiecień 1895 roku) redaktor Antoni Kalina podkreślił, że „granice etnograficzne, kolonie polskie na obszarze ruskim, jako też ruskie na polskim, terytorialne rozmieszczenie pojedynczych narzeczy – zajmować będą w programie Towarzystwa jedno z najważniejszych miejsc jego pracy”. Obok celów naukowych Kalina sformułował także cele społeczne, zgodne z hasłami pozytywistycznymi: „Dziś, kiedy powszechnym jest hasło: lud, oświata jego, polepszenie jego bytu materialnego – powinniśmy zacząć budować od fundamentu, a tym jest poznanie tego ludu, jego życia i charakteru. Jeżeli tego nie zrobimy, praca nasza dla ludu będzie bezskuteczna, gdyż nie będąc zastosowaną do jego właściwości, nie przyniesie mu tego pożytku, którego się po niej spodziewamy” (Kalina, 1895, s. 3). Zapowiedział też tworzenie oddziałów Towarzystwa w różnych miejscowościach.

Był to plan bardzo ambitny i, zdawać by się mogło, nierealistyczny, przekraczający ówczesne możliwości. Brakowało wszystkiego: pieniędzy, autorów (pierwsza katedra etnologii zostanie otwarta dopiero w 1910 roku, a i to na krótko) i zrozumienia w społeczeństwie. Na razie jednak panuje optymizm; w wyniku energicznej akcji rekrutacyjnej przybywa członków. Na koniec roku 1895 będzie ich 194, a wśród nich profesorowie (19) i studenci (11) Uniwersytetu Jana Kazimierza i Uniwersytetu Jagiellońskiego, nauczyciele i dyrektorzy szkół publicznych (aż 41) i towarzystw muzycznych (7), inspektorzy okręgów szkolnych (5), duchowni różnych wyznań (11), literaci (8). Na uwagę zasługuje udział pracowników Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (4) z dyrektorem Wojciechem Kętrzyńskim i skrytorem Wilhelmem Bruchnałskim, późniejszym prezesem Towarzystwa.

U zarania istnienia Towarzystwa Ludoznawczego, gdy jeszcze nie było muzeów etnograficznych, katedr etnografii i etnologii, a także uniwersytetów ludowych, przyciągało ono tych, którym problematyka tradycyjnej kultury była bliska. Gromadziło osoby z różnych środowisk Galicji, głównie jednak nauczycieli. Powstawały oddziały TL w Buczaczu (w 1897 roku – założyciel Ludwik Młynek), Wieliczce (1898 – Seweryn Udziela), Krakowie (1898 – Jan Świątek), Tatarowie (1899 – Józef Schneider), Tarnowie (1899 – Ludwik Młynek), Chrzanowie (1900 – Bronisław Gustawicz), Podgórzu koło Krakowa (1902 – Seweryn Udziela)³.

W tym pierwszym okresie wyraźnie wyodrębnia się dziesięciolecie Antoniego Kaliny (Kłodnicki, 1995b), kiedy to istniała względna równowaga prac badawczych, wydawniczych i popularyzacyjnych. Za prezesury Józefa Kallenbacha (1905 - 1910) i Adama A. Kryńskiego (1910 - 1914) następuje spadek aktywności Towarzystwa. Cezurę stanowi rok 1910, kiedy to sekretarzem Towarzystwa i członkiem komitetu redakcyjnego „Ludu” zostaje Adam Fischer⁴.

Okres drugi (1910-1945)

Adam Fischer, romanista z wykształcenia, został ludoznawcą z upodobania. Objąwszy funkcję sekretarza i członka komitetu redakcyjnego, później redaktora „Ludu”, okazał się znakomitym organizatorem. „Przejął dużą część obowiązków redakcyjnych, osobiście doglądał korekt, załatwiał kredyty w drukarniach, dobierał autorów, poszerzał kontakty zagraniczne, dbał o rozwój biblioteki, słowem, zapoczątkował nową epokę w dziejach Towarzystwa, trwającą poprzez burzliwy okres I wojny światowej aż po schyłek dwudziestolecia międzywojennego” – pisała Helena Kapeliuś (1982, s. 348). Ówcześni

³ Próbcę czasu najlepiej zniosły oddziały: podgórski i krakowski.

⁴ Olga Gajkova (1967, s. 18) uważa, że pierwszy okres kończy się wraz z wybuchem I wojny światowej. Podobnie Helena Kapeliuś (1982, s. 348-349), która wprawdzie podkreśla zmiany zachodzące w TL od 1910 roku, ale za rzeczywistą cezurę uważa okres I wojny światowej.

prezesa TL — prof. Adam A. Kryński (1910-1914), prof. Wilhelm Bruchnalski (1917-1926) i prof. Jan Czekanowski (1926-1946) — akceptowali życzliwie poczynania Fischera, które zwalniały ich z szeregu trudnych obowiązków.

Ten okres dziejów Towarzystwa charakteryzowało częściowe zerwanie więzi między zarządem a członkami. Adam Fischer był przeciążony obowiązkami na UJK i w Towarzystwie, a może nie miał tej pasji społecznikowskiej, która charakteryzowała Antoniego Kalinę. Inną cechą tego okresu był wzrastający rozryw między przedstawicielami nauki a rzeszą amatorów-ludoznawców, wskutek czego „Lud” nie mógł już pełnić roli pomostu między tymi środowiskami (Kapelus, 1982, s. 349). Charakterystycznym przejawem unaukowania Towarzystwa był związek z Polskim Towarzystwem Etnologicznym, zawiązanym w październiku 1921 roku w Warszawie, którego prezesem został prof. Jan Czekanowski (ówczesny wiceprezes TL), a jego organem „Lud”⁵. PTE rychło popadło w letarg, natomiast trwały okazał się związek personalny i lokalowy Towarzystwa z Zakładem Etnologii UJK. Aż do II wojny światowej pracownicy Zakładu będą stanowić trzon zarządu Towarzystwa i dostarczać artykułów do „Ludu”, a później do kolejnych tomów „Prac Etnograficznych” (ukazywały się od 1934 roku). II wojna światowa przerwała działalność Towarzystwa, a większość jego członków bądź oddała życie, walcząc z najeźdźcami, bądź rozproszyła się po świecie. Walcząc z przeciwnościami losu zmarł w 1943 roku we Lwowie Adam Fischer.

Jest znamienne dla towarzystw, że wyraźne piętno wyciskają na nich osoby nimi kierujące. Takim *spiritus movens* Towarzystwa Ludoznawczego był niewątpliwie Adam Fischer; wraz z jego śmiercią kończy się drugi okres dziejów Towarzystwa. Na drugim planie, jakby w cieniu tego znakomitego sekretarza i redaktora „Ludu”, znajduje się wielka postać polskiej i światowej etnologii i antropologii fizycznej — prof. Jan Czekanowski. W omawianym okresie był on wiceprezesem, a od 1926 roku — prezesem Towarzystwa. Jemu to przypadnie w udziale rola reaktywowania TL po wojnie.

Okres trzeci (1945-1965)

Inicjatywa odrodzenia Towarzystwa zrodziła się zaraz po wojnie w Lublinie wśród kilku członków dawnego zarządu; profesorowie Jan Czekanowski i Jan Mydlarski oraz dr Józef Gajek zwołali pierwsze zebranie (12.10.1945), a następnie XXI Walne Zgromadzenie (22.11.1945). Postanowiono wydawać dalej „Lud” i kontynuować serię „Prace Etnograficzne” oraz przygotować i wydać *Polski Atlas Etnograficzny*.

⁵ Jednak „dopiero tom ... XXI stanowi przełom... „Lud” nabrał charakteru specjalnego pisma etnologicznego, w którym uwzględniano również zagadnienia z pogranicza nauk antropologicznych” (Gajek, 1946, s. 11).

Od XXII Walnego Zgromadzenia (Lublin, 24-25.01.1947 roku) Towarzystwo nosi nazwę „Polskie Towarzystwo Ludoznawcze”. Ta nowa nazwa odzwierciedla zmianę Towarzystwa z prowincjonalnego, jakim *de facto* było przez pół wieku, na ogólnopolskie. Powstają oddziały w różnych miejscowościach, podjęto szereg inicjatyw i prac badawczych (głównie dla potrzeb *Polskiego Atlasu Etnograficznego*, później także dla monografii terytorialnych). Szczególne osiągnięcia ma Towarzystwo na polu wydawniczym – utworzono nowe czasopisma i kilka serii wydawniczych. Od 1947 roku ukazują się książki w ramach serii „Prace Etnologiczne”, w dwa lata później zaczęto wydawać zeszyty *Atlasu Polskich Strojów Ludowych*; od 1951 roku wydawane są prace w serii „Archiwum Etnograficzne”, w tym samym roku wznowiono serię „Prace i Materiały Etnograficzne” (poprzednio nosiła ona nazwę „Prace Etnograficzne”). Od 1957 roku ukazuje się dwumiesięcznik „Literatura Ludowa”, w rok później założono nową serię – „Biblioteka Popularno-Naukowa”, a od 1959 roku ukazują się w Łodzi „Łódzkie Studia Etnograficzne”. W 1960 roku powołano Redakcję „Dzieł wszystkich Oskara Kolberga”, która zajęła się reedycją dzieł oraz edycją materiałów rękopiśmiennych Kolberga. Obok tego nadal wychodzi „Lud” – jedno z najstarszych czasopism ludoznawczych w Europie. W powojennym dwudziestolecu Towarzystwo, kierowane przez prof. Józefa Gajka, ucznia Adama Fischera, jest najpoważniejszym w Polsce wydawnictwem na polu etnografii, etnologii i folklorystyki.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze pełni niektóre funkcje, które w wielu innych krajach spełniają instytuty etnograficzne (etnologiczne): poza wydawaniem licznych książek i czasopism, organizowaniem konferencji o zasięgu krajowym, niekiedy także międzynarodowym, reprezentuje polską etnografię i etnologię, zarówno w kraju jak i na zewnątrz (np. członkostwo i udział w konferencjach Międzynarodowej Unii Nauk Antropologicznych i Etnologicznych, udział w kongresach slawistycznych itp.). PTL prowadzi również intensywne badania terenowe i ankietowe dla potrzeb *Polskiego Atlasu Etnograficznego* i monografii regionalnych. W lipcu 1953 roku prace te przejął Komitet organizacyjny Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN (IHKM powołano 19.11.1953 roku).

Za prezesury prof. Kazimierza Moszyńskiego (1945-1953) siedzibę Zarządu Głównego przeniesiono z Lublina do Poznania (1.01.1952), następnie do Wrocławia (przełom 1953 i 1954 roku). Po Moszyńskim przez jedną kadencję obowiązki prezesa pełnił Józef Gajek (1953-1956), a po nim – w latach 1956-1961 – prof. Tadeusz Seweryn.

W trzecim okresie, trwającym około dwudziestu lat, Towarzystwem kierował faktycznie Gajek. Duchem opiekuńczym tego okresu, podobnie jak w okresie międzywojennym, okazał się prof. Jan Czekanowski. Będzie on także prezesem Towarzystwa w trudnych latach kończących ten okres (1961-1964). Śmierć Czekanowskiego (1965) i odejście Gajka z Towarzystwa, w tym samym mniej więcej czasie, wyznaczają cezurę końcową okresu trzeciego.

Okres czwarty (1965 - 1991)

Następne lata charakteryzuje kontynuacja szeregu inicjatyw poprzedniego okresu, w tym zwłaszcza wydawnictw. Wysoka ocena działalności Towarzystwa w poprzednim okresie sprawia, że Polska Akademia Nauk nadal finansuje działalność statutową i wydawniczą. Zmniejszające się dotacje i coraz większe kłopoty ze zdobywaniem papieru utrudniają jednak działalność wydawniczą. Niemniej jednak w omawianym okresie dokonano reedycji dzieł O. Kolberga i wydano kilkadziesiąt tomów z zachowanych rękopisów (głównie pod redakcją prof. Józefa Burszty). Regularnie ukazywał się „Lud” (po zmarłym w 1987 roku Józefie Burszcie redakcję przejął prof. Zbigniew Jasiewicz). Po przerwie (1969 - 1971) prof. Czesław Hernas wznowił wydawanie „Literatury Ludowej” (poprzednio redagował ją prof. Julian Krzyżanowski).

W latach 1964 - 1967 prezesem PTL był prof. Bolesław Olszewicz, po nim godność tę przyjęła prof. Kazimiera Zawistowicz-Adamska (1967 - 1976). Od 1976 roku prezesem była prof. Bronisława Kopczyńska-Jaworska (sekretarz generalny poprzednich trzech kadencji). W 1980 roku obowiązki przejął prof. Franciszek Wokroj. Od 1982 roku prezesem Towarzystwa była dr Anna Kowalska-Lewicka, od 1989 (przez rok) — dr Janina Hajduk-Nijakowska, a od 1990 — niżej podpisany.

Szczególnym osiągnięciem tego okresu jest utworzenie w Łodzi Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej (w 1968 roku), w którym opracowano m.in. szereg bibliografii etnografii, etnologii i folklorystyki polskiej oraz współpracowano z najważniejszymi bibliografiami międzynarodowymi. Kolejną cechą charakterystyczną omawianego okresu jest wolny spadek aktywności oddziałów przy zachowanej działalności wydawniczej.

Okres piąty (po roku 1991)

W ostatnich latach zaszły poważne zmiany. Od początku 1992 roku PTL, podobnie jak wszystkie inne towarzystwa, przestał być subwencionowany w zakresie działalności statutowej przez Polską Akademię Nauk. Towarzystwo istnieje dzięki wsparciu Komitetu Badań Naukowych, który po większej części finansuje funkcjonowanie biblioteki, archiwum, ODiE oraz Redakcji DWOK, a także poważnie wspiera wydawanie publikacji naukowych PTL. W tym samym czasie znaczną pomocą Towarzystwu służy Ministerstwo Kultury i Sztuki. Komitet Nauk Etnologicznych PAN został współwydawcą „Ludu” i „Łódzkich Studiów Etnograficznych”, zdejmując z nas trud zabiegania o dotacje na ten cel.

Wśród nowych inicjatyw PTL należy wymienić serię „Biblioteka Zesłańca” (od 1991 roku) i *Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego* (od 1993 roku).

Powszechna już w wielu krajach świata idea „małych ojczyzn” i regionów oraz zachowania zabytków tradycyjnej kultury, upowszechnia się ostatnio

również w Polsce. Nasze Towarzystwo włączyło się do prac paru komisji w Ministerstwie Edukacji Narodowej i w Ministerstwie Kultury i Sztuki oraz wzięło udział w V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury (w 1994 roku). Wreszcie możemy realizować marzenia naszych wielkich poprzedników – wpływać na kształtowanie się pokoleń czułych i wrażliwych na swoje dziedzictwo kulturowe. Być może okaże się to szansą i wyzwaniem dla członków Towarzystwa w drugim stuleciu jego istnienia.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze w przeddzień obchodów jubileuszowych

Towarzystwo liczy około 1100 członków, należących do 20 oddziałów. W kolejności alfabetycznej są to oddziały: w Bytomiu, Gdańsku, Kaliszu, Kolbuszowej, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łańcucie, Łodzi, Mszanie Dolnej, Opocznie, Opolu, Poznaniu, Szczecinie, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu, Zakopanem, Zamościu i Zielonej Górze.

Aktualny skład prezydium Zarządu Głównego PTL wyłoniony na 68 Walnym Zgromadzeniu PTL w Szamotułach (wrzesień 1992): prezes – dr hab. Zygmunt Kłodnicki, wiceprezesa – dr Anna Kowalska-Lewicka i mgr Roman Tubaja, sekretarz generalny – dr Magdalena Rostworowska, zastępca sekretarza generalnego – mgr Elżbieta Berendt, skarbnik – mgr Zbigniew Toroński, zastępca skarbnika – dr Janusz Bohdanowicz, członek – mgr Teresa Lasowa.

Ważną sprawą jest przedstawienie członków zasłużonych dla Towarzystwa. Lista byłaby długa i nigdy nie mielibyśmy pewności, że kogoś nie pominęliśmy. Nie wszyscy bowiem trafili na karty dokumentów, a i wiele dokumentów zaginęło. Powtórzmy na zakończenie słowa Antoniego Kaliny, który jak mało kto miał prawo napisać: „... według sił i możliwości pracowaliśmy dla sprawy, którą uważamy za ważną i pożyteczną”.

BIBLIOGRAFIA

Pominięto liczne sprawozdania z walnych zgromadzeń, wykazy członków, wykazy nabytków bibliotecznych, bilanse, sylwetki badaczy i członków PTL itp., które zamieszczano w „Ludzie”; odnotowano je w bibliografii G. A. Karpińskiej i M. Niewiadomskiej, 1988, s. 82-106, 108-1351.

Burszta Józef

- 1969 *Etnografia w ćwierćwieczu Polski Ludowej. Organizacja – tendencje – kierunki badań*, „Lud” t. 53, s. 31-59.
- 1970 *W 75-lecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 54, s. 5-8.
- 1974 *Etnografia polska. Osiągnięcia – organizacja – perspektywy*, „Kultura i Społeczeństwo” nr 3.
- 1975 *Etnografia polska. Osiągnięcia – organizacja – perspektywy*, „Lud” t. 59, s. 5-21.
- 1978 *Etnografia polska w 25-leciu Polskiej Akademii Nauk*, „Lud” t. 62, s. 3-11.
- 1985 *W 90-lecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 69, s. 10-17.

Czekanowski Jan

1946 *Półwiecze „Towarzystwa Ludoznawczego”*, „Lud” t. 36, s. 33-88.

Czterdziestolecie...

1985 *40-lecie oddziału lubelskiego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, Lublin, s. 12.

Dzieła...

1991 *Dzieła wszystkie Oskara Kolberga. Complete Works of Oskar Kolberg – Publication Reference*, pod. red. Bogusława Linette, Poznań, s. 142.

Gajek Józef

1946 *Śp. Profesor Dr Adam Fischer*, „Lud” t. 36, s. 6-18.

1949 *Zadania Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w okresie najbliższego 6-cio lecia*, „Lud” t. 39, s. 606-611.

1950 *Sześćcioletni plan pracy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 39, s. 612-624.

1958 *Rola Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w polskiej etnografii w latach 1945-1955*, „Lud” t. 43, s. 9-32.

1966 *W 70-lecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego 1895-1965*, „Lud” t. 50, s. 3.

G[ajek] [Józef]

1955 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Wrocławiu*, „Przegląd Antropologiczny” t. 21, z. 3, s. 1203.

Gajkova Olga

1960 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze 1895-1945-1960*, Szczecin, ss. 60.

1967 *Historia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Jego powstanie, rozwój i znaczenie w ciągu siedemdziesięciolecia*, „Lud” t. 51, cz. 1, s. 7-60.

G[ajkova] O[lg]a

1952 *Konferencja etnografów w Krakowie 17-19 II 1951 r.*, „Lud” t. 39, s. 624-625.

1954 *Sprawozdanie z konferencji w sprawie badań terenowych nad rolnictwem i hodowlą z dnia 9 i 10 maja 1953 r. w Poznaniu*, „Lud” t. 41, cz. 2, s. 1268-1280.

Gerlach-Kłodnicka Jadwiga

1966 *Wykaz dokumentów związanych z działalnością „Towarzystwa Ludoznawczego” we Lwowie w 1895 roku*, „Lud” t. 50, cz. 1, s. 5-6 (plus 16 stron niepaginowanych).

Informacja...

1983 *Informacja o działalności Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, Wrocław, ss. 16 (materiał powielany).

J. H.

1965 *Półwiecze członkostwa Jana Czekanowskiego w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym*, „Lud” t. 49, cz. 2, s. 789-792.

Jasiewicz Zbigniew, Kłodnicki Zygmunt

1993 *Przed 100-leciem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 76, s. 13-19.

Jaworska Bronisława

1974 *W odpowiedzi oddziałom – uwagi prezydium ZG PTL*, „Lud” t. 58, s. 325-328.

Jaworska Bronisława, Lewowicki Jerzy

1974 *Dyskusja oddziałów na temat osiągnięć i celów PTL. Podsumowanie*, „Lud” t. 58, s. 321-325.

Judenko Konstanty

1958 *Nowe prądy metodologiczne w etnografii polskiej okresu dziesięciolecia (1945-1955) i ich odbicie w pracach i publikacjach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 43, s. 49-62.

Kalina Antoni

1895 *Słowo wstępne*, „Lud” t. 1, s. 1-4.

1900 *Pierwsze pięćciolecie*, „Lud” t. 6, s. 1-6.

- Kapeluś Helena
1982 „Lud”. *Organ Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (1895-1918)*, w: *Dzieje folklorystyki polskiej 1864-1918*, pod red. Heleny Kapeluś i Juliana Krzyżanowskiego, Warszawa, s. 338-390.
- Karpińska Grażyna Ewa, Niewiadomska Maria
1988 *Bibliografia zawartości „Ludu” za lata 1895-1985*, Archiwum Etnograficzne nr 35, Wrocław, s. 394.
- Karwot Edward
1956 *Zagadnienie wierzeń i magii w pracach i publikacjach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego na tle osiągnięć etnografii polskiej w ostatnim dziesięcioleciu*, „Lud” t. 43, s. 71-92.
- Kłodnicki Zygmunt
1993 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze (w przededniu setnej rocznicy swego powstania), „Twórczość Ludowa”* R. 8, nr 1-2 (23), s. 74-76.
1995a *Sto lat Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (Lwów – Lublin – Poznań – Wrocław), „Dolny Śląsk”* R. 1.
1995b *Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie (dziesięciolecie Antoniego Kaliny)* „Literatura Ludowa” R. 39, z. 4, s. 3-25.
- Kłodnicki Zygmunt, Stawarz Andrzej
1995 *Jubileusz 100-lecia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, w: *100 lat Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Informator*, Warszawa (brak paginacji).
- Kowalska-Lewicka Anna
1985 *Józef Gajek w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym*, „Lud” t. 69, s. 18-22.
1988 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Jego miejsce w życiu naukowym i kulturalnym kraju*, „Lud” t. 72, s. 47-65.
- Kozyra Anna
1977 *Ramowy plan pracy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego na lata 1976-1980*, „Lud” t. 61, s. 341-342.
- Krzyżanowski Julian
1971 *Folklorystyka polska*, w: G. Cocchiara, *Dzieje folklorystyki w Europie*, Warszawa, s. 627-638.
- Kutrzebianka Anna
1948 *Rozwój etnografii i etnologii w Polsce*, „Historia nauki polskiej w monografiach” t. 14, Kraków, s. 58.
- Kuźmicz Bolesław
1958 *Zagadnienie popularyzacji etnografii*, „Lud” t. 43, s. 157-182.
- Nasz Adolf
1958 *Działalność Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w ostatnim dziesięcioleciu w zakresie prac naukowo-badawczych i wydawniczych*, „Lud” t. 43, s. 33-48.
- Obchód...
1905 *Obchód jubileuszowy Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 11, s. 97-98.
- Polskie...
1957 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze*, Wrocław, s. 27.
- Posern-Zieliński Aleksander
1973 *Kształtowanie się etnografii polskiej jako samodzielnej dyscypliny naukowej (do 1939 r.)*, w: *Historia etnografii polskiej*, pod red. Małgorzaty Terleckiej, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. 29-113.
- Regulamin...
1898 *Regulamin dla oddziałów „Towarzystwa Ludoznawczego”*, „Lud” t. 4, s. 101-105.
- Rybowski Mikołaj
1905 *Sprawozdanie z czynności dziesięcioletniej Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie*, „Lud” t. 11, s. 320-323.

Sobisiak Walerian

- 1958 *Zagadnienie źródeł archiwalnych w pracach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 43, s. 93-121.

Sprawozdanie...

- 1952 *Sprawozdanie z badań terenowych Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w 1952 r.*, „Lud” t. 41, s. 1259-1267.

Statut...

- 1946 *Statut Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 36, s. 417-424.
1947 *Statut Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, „Lud” t. 37, s. 519-531.
1962 *Statut Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego*, Wrocław, s. 15.

Staszczakówna Zofia

- 1954 *Sprawozdanie z prac nad Polskim Atlasem Etnograficznym za okres 1947-1953 r.*, „Lud” t. 41, cz. 2, s. 1280-1283.

Sulitka Andrej

- 1975 *Podpisanie umowy o współpracy między Słowackim Towarzystwem Ludoznawczym a Polskim Towarzystwem Ludoznawczym (oraz) Umowa o współpracy*, „Lud” t. 59, s. 292-295.

Trawińska-Kwaśniewska Maria

- 1958 *Życie społeczne w pracach wydawniczych Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w okresie ostatniego dziesięciolecia*, „Lud” t. 43, s. 63-70.

Zawistowicz-Adamska Kazimiera

- 1973 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Dorobek, działalność, perspektywy rozwoju*, „Nauka Polska” nr 1, s. 80-106.
1975 *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze. Dorobek, działalność, perspektywy rozwoju*, „Lud” t. 59, s. 23-48. (Niewielkie zmiany w stosunku do poprzedniego artykułu).

Zygmunt Kłodnicki

A CENTENARY OF THE POLISH ETHNOLOGICAL SOCIETY

(Summary)

The author, President of the Society, presents the establishment of the Polish Society in Lvov in 1895 and its work. He describes the transformation of the Society into a regional society which, after the Second World War, was active on the entire territory of Poland. The author discusses in particular the research aims of the Society, its popularization and editorial achievements. Five periods in the history of the Society, determined by the events connected with the history of Poland, are mentioned. The work of the members of the Society is also discussed. Today the Society has 1100 members who belong to 20 branches. The Polish Ethnological Society is the publisher of ethnological literature in Poland. It publishes, *inter alia*, 3 periodicals and a few series publications, has in its custody the library and archives and runs the Redakcja Dziel Wszystkich Oskara Kolberga (Editorial Office of Oskar Kolberg's Collected Works) in Poznań and the Centre of Ethnographic Documentation and Information in Łódź.

Transl. Z. Nadstoga